

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС
ТА КРИМІНАЛІСТИКА**

УДК 343.712

DOI: 10.33663/1563-3349-2022-92-97

В. О. САМОРОКОВ

**КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ПРОТИ ВЛАСНОСТІ:
ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ**

Досліджено питання «викрадення викраденого». Показано, що воно є одним із важливих кримінально-правових понять, застосування якого сприятиме зменшенню кількості неоднозначних рішень у правозастосовній практиці.

Ключові слова: кримінальний кодекс, наскрізні кримінально-правові поняття, викрадення, «викрадення викраденого».

Samorokov Valentyn. Classification of criminal offenses against property: problems and solutions

The study of the issue of «abduction of the abducted» as one of the important criminal and legal concepts should help to reduce ambiguous decisions made in law enforcement practice.

Key words: criminal code, cross-cutting criminal and legal concepts, abduction, «abduction of the abducted».

Питання викрадення викликають значний інтерес у кримінально-правовій літературі. Вони стали предметом вивчення О. О. Воло-

© САМОРОКОВ Валентин Олександрович – старший викладач кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування; ORCID: 0000-0001-8128-0646

діної, Л. М. Кривобоченка, В. Г. Кундеуса, Д. Л. Максимовича, О. Я. Татаренка, Т. А. Чумаченка ті інших учених. Здебільшого ці питання досліджуються в межах загального вивчення, коли йдеться про об'єктивну сторону злочину, або однієї окремої складової злочинів. На такому рівні юридичного аналізу випадає з поля зору правопорушення щодо безоплатного звернення на особисту користь майна, вилученого з володіння особи, яка викрала його, тобто «викрала викрадене».

У кримінально-правовій літературі наголошується на тому, що поняття викрадення є наскрізними, тобто такими, що використовуються неодноразово, мають одне і теж значення та зберігають його, незалежно від того, якими інститутами кримінального права вони використовуються [1, с. 74]. Від випадку до випадку поняття викрадення розглядалося в роз'ясненнях вищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції. Зокрема, відповідно до ч. 2 п. 17 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26 квітня 2002 року № 3, ч. 1 п. 7 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26 квітня 2002 року № 4 (із змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 року № 16), під викраденням слід розуміти протиправне таємне чи відкрите, зокрема із застосуванням насильства, чи з погрозою застосування насильства, їх вилучення у юридичних або фізичних осіб незалежно від того, законно чи незаконно ті ними володіли [2; 3]. Таке насильство може бути небезпечним і для життя або здоров'я (напр. ст. 187 Розбій). З аналізу п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 6 листопада 2009 року № 10 випливає такий же висновок [4].

За способом вчинення, предметом кримінальних правопорушень, іншими об'єктивними, а також суб'єктивними ознаками кримінальні правопорушення проти власності можна поділити на три групи:

- 1) діяння, які характеризуються протиправним корисливим оберненням на свою користь чи користь інших осіб чужого майна,

яке заподіює пряму шкоду власникові – крадіжка (ст. 185); грабіж (ст. 186); розбій (ст. 187); викрадання електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання (ст. 188-1), вимагання (ст. 189); шахрайство (ст. 190); привласнення чи розтрата, вчинені особою, якій майно ввірене чи перебуває в її віданні (ч. 1 ст. 191); привласнення, розтрата, заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191);

2) діяння, які характеризуються протиправним, як правило, корисливим заподіянням шкоди власникові без обернення на свою користь чи користь інших осіб чужого майна (без заподіяння прямих збитків власникові) або з оберненням на свою користь майна, яке не є чужим (є нічийним); заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192); привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в неї (ст. 193); придбання або збут майна, завідомо здобутого кримінально протиправним шляхом (ст. 198);

3) некорисливі посягання на власність, пов'язані із заподіянням майнової шкоди власникові іншим чином: знищення або пошкодження майна (ст. 194, 196); умисне пошкодження об'єктів електроенергетики (194-1), погроза знищення майна (ст. 195); порушення обов'язків щодо охорони майна (ст. 197), самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (197-1) [5].

Юридичний аналіз таких правопорушень має враховувати:

1) родовий об'єкт – право власності;

2) безпосередній об'єкт – суспільні відносини, що встановлюють порядок відчуження об'єктів права власності;

3) об'єктивну сторону – в дії – обернення майна на свою користь чи користь інших осіб будь-яким способом. Враховуючи, що це склад матеріальний, його обов'язковими ознаками є також наслідки (сам факт заволодіння таким майном), причинний зв'язок. Крім того, до обов'язкових ознак цього складу належить обставина – майно повинно знаходитись у незаконному володінні, про що особою достовірно відомо;

4) суб'єкт – загальний;

5) суб'єктивну сторону – прямий умисел. Як правило, вчиняється з корисливих мотивів, але може бути вчинений і без нього, наприклад, помста [5].

Розглянемо питання щодо безоплатного звернення на особисту користь майна, вилученого з володіння особи, яка викрала його. Такі дії прийнято називати «викраденням викраденого».

Викрадання майна – це протизаконне обернення на свою користь або на користь інших осіб майна, яке знаходиться у власності або законному користуванні (володінні) фізичних чи юридичних осіб.

Слід акцентувати увагу на юридичній ознаці предмета викрадання. Зокрема, що майно повинно бути чужим для винного і воно, як правило, має належати на праві власності іншому суб'єкту права власності. Виходячи з юридичних ознак предмета, викрадання є кримінальним правопорушенням, об'єктом посягання якого є право власності.

З урахуванням об'єкта та юридичних ознак предмета викрадання виникає питання: як кваліфікувати викрадення викраденого, коли особа викрадає майно з чужого володіння, завідомо знаючи, що воно здобує злочинним шляхом, наприклад, викрадене, і володар цього майна не є ні його власником, ні законним набувачем. На практиці це питання вирішується безпроблемно – за відповідними статтями Кримінального кодексу України залежно від способу викрадання (ст. 185 – Крадіжка, ст. 186 – Грабіж, ст. 187 – Розбій, ст. 189 – Вимагання, ст. 190 – Шахрайство).

А чи відповідає така практика теоретичним засадам кримінального права?

Як вже зазначалося, для кожного виду (способу) викрадання притаманний обов'язковий предмет та об'єкт злочинного посягання.

Викрадення викраденого не може розглядатися в якості такого злочину. Для викрадання характерно посягання на об'єкт як право власності. В нашому ж випадку шкода об'єкту не спричиняється, позаяк це право (право власності) порушено особою, яка раніше вже викрала це майно. Наступні дії, вчинені щодо такого майна, не посягають на право власності і тому не можуть розглядатися як викрадання.

Аналогічні дії, що закріплені в розділі 6 Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення проти власності», такі, як: незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї (ст. 193), придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного кримінально протиправним шляхом (ст. 198), не належать до видів викрадання майна і входять

до окремої групи злочинів проти власності – оборнення на свою користь майна, яке не є чужим (нічийним), позаяк ці злочини, в т. ч. і викрадення викраденого на відміну від крадіжки, привласнення, розбою, шахрайства тощо, не є вилученням майна у власника і не спричиняє йому матеріальної шкоди. Предмет цих злочинів вже був вилучений, матеріальні збитки вже були спричинені, нестача матеріальних цінностей вже утворилася, і це було вчинено не суб'єктом цих дій, а особою, яка викрала у власника або втратила це майно.

Точка зору практиків, які вважають викрадення викраденого самостійним складом викрадення, базується на тому, що вторинне вилучення майна виключає можливість його повернення власнику, тим самим шкода власнику спричиняється сукупністю дій обох правопорушників.

Але слід зауважити, що вірогідність повернення майна власнику не належить до ознак складу кримінального правопорушення, що утворюють поняття викрадення, тобто це не є ознакою будь-якого складу викрадення.

Аналогічно, якщо йти шляхом цих практиків, то до самостійних складів кримінального правопорушення викрадення слід віднести і незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї (ст. 193), і придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного кримінально протиправним шляхом (ст. 198). Адже дії суб'єкта цих кримінальних правопорушень в сукупності з діями викрадача спричинили шкоду власнику.

Наприклад, особі відомо, де інша особа приховує викрадене нею певне майно, і потім таємно викрала його. Кваліфікація дій цієї першої особи – крадіжка (ст. 185). І навпаки, коли особа виявила чуже майно, яке має особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність, котре їй було відомо як завідомо викрадене третьою особою, кваліфікують як незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї (ст. 193).

Таким чином, викрадення викраденого, на нашу думку, не можна визнавати самостійним видом викрадення і кваліфікувати за ст. 185-187, 189-191 Кримінального кодексу України.

Звісно, оборнення такого майна на користь окремих осіб є суспільно небезпечним діянням, відповідальність за яке треба перед-

бачити безпосередньо в конкретній статті Кримінального кодексу України.

За своїм характером незаконне заволодіння викраденим майном («викрадення викраденого») належить до другої групи кримінальних правопорушень проти власності і є корисливим оберненням на свою користь чи користь інших осіб майна без спричинення шкоди власникові, тобто близьке за своїм складом до складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 193 та 198 Кримінального кодексу України.

Відмежування від цих складів кримінальних правопорушень – за способом вчинення: ст. 193 – кримінальний проступок вчиняється шляхом привласнення майна, яке випадково опинилося у винної особи; ст. 198 – злочин вчиняється шляхом придбання, отримання, зберігання, збутом завідомо викраденого майна.

Пропонований же склад кримінального правопорушення – незаконне заволодіння викраденим майном – передбачає різні способи його вчинення: таємно, відкрито, із застосуванням фізичного чи психічного насильства, шляхом привласнення, обману чи зловживання довірою.

Цей склад кримінального правопорушення можна викласти в такій редакції: «Викрадення на користь окремих осіб майна, вибувшого із незаконного володіння поза волі винного, якщо останній знав про це». Як на нашу думку, таке визначення складу кримінального правопорушення варто внести до Розділу 6 Особливої частини Кримінального кодексу України.

Отже, виходячи з юридичних ознак предмета, викрадення є кримінальним правопорушенням, об'єктом посягання якого є право власності.

З урахуванням об'єкта та юридичних ознак предмета викрадення виникає питання: як кваліфікувати викрадення викраденого, коли особа викрадає майно з чужого володіння завідомо знаючи, що воно здобує злочинним шляхом, наприклад, викрадене, і володар цього майна не є ні його власником, ні законним набувачем. На практиці це питання вирішується безпроблемно – за відповідними статтями Кримінального кодексу України залежно від способу викрадення (ст. 185 – Крадіжка, ст. 186 – Грабіж, ст. 187 – Розбій, ст. 189 – Вимагання, ст. 190 – Шахрайство). Але чи така практика відповідає теоретичним засадам кримінального права? Викраден-

ня викраденого не може розглядатися в якості такого злочину. Для викрадення характерне посягання на об'єкт як право власності. В нашому ж випадку шкода об'єкту не спричиняється, позаяк це право (право власності) порушено особою, яка раніше вже викрала це майно. Наступні дії, вчинені щодо такого майна, не посягають на право власності і тому не можуть розглядатися як викрадення.

Аналогічні дії, які закріплені в розділі 6 Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення проти власності»: незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї (ст. 193); придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного кримінально протиправним шляхом (ст. 198), не належать до видів викрадення майна і входять до окремої групи злочинів проти власності – обернення на свою користь майна, яке не є чужим (нічийним), позаяк ці злочини, в т. ч. викрадення викраденого, на протигагу крадіжки, привласнення, розбою, шахрайства тощо, не є вилученням майна у власника і не спричиняє йому матеріальної шкоди. Предмет цих злочинів вже був вилучений, матеріальні збитки вже були спричинені, нестача матеріальних цінностей вже утворилася, і це було вчинено не суб'єктом цих дій, а особою, яка викрала у власника або втратила це майно. Обернення такого майна на користь окремих осіб є суспільно небезпечним діянням, відповідальність за яке треба передбачити безпосередньо в конкретній статті Кримінального кодексу України.

Такий підхід до привласнення вже вилученого майна дає підстави посилити правовий захист осіб та суспільних інститутів юридичними нормами, які підсилюються моральними нормами суспільного буття, що важливо в умовах війни, яка охопила більшу частину території України.

1. Навроцький В. О. Наскрізнi кримінально-правові поняття. *10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовт. 2011 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2011. С. 73–77. 2. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 3.

URL: www.scourt.gov.ua. **3.** Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 (із змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 року № 16). URL: www.scourt.gov.ua. **4.** Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 10. URL: www.scourt.gov.ua. **5.** Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

References

1. Navrotskyi V. O. Naskrizni kryminalno-pravovi poniattia. [Cross-cutting criminal and legal concepts]. *10 years of validity of the Criminal Code of Ukraine: problems of application, improvement and further harmonization with the legislation of European countries: materials of the international science and practice conf.* Kharkiv: Pravo, 2011. P. 73–77. **2.** Pro sudovu praktyku v spravax pro vykradennya ta inshe nezakonne povodzhennya zi zbrojeyu, bojovymy prygasamy, vybuxovymu rehovynamy, vybuxovymu prystroyamy chy radioaktyvnymy materialamy: Postanova Plenumu Verxovnogo Sudu Ukrayiny vid 26 kvitnya 2002 roku № 3. [On judicial practice in cases of abduction and other illegal handling of weapons, ammunition, explosives, explosive devices or radioactive materials: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine dated April 26, 2002 № 3]. URL: www.scourt.gov.ua. (date of application: 05.12.2022). **3.** Pro sudovu praktyku v spravax pro zlochyyny u sferi obigu narkotychnyx zasobiv, psyxotropnyx rehovyn, yix analogiv abo prekursoriv: Postanova Plenumu Verxovnogo Sudu Ukrayiny vid 26 kvitnya 2002 roku № 4 (iz zminyamy, vnesenymy zgidno z postanovoyu Plenumu Verxovnogo Sudu Ukrayiny vid 18 grudnya 2009 roku № 16). [On judicial practice in cases of crimes in the sphere of trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of April 26, 2002, № 4 (as amended in accordance with the resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of December 18, 2009, № 16)]. URL: www.scourt.gov.ua. **4.** Pro sudovu praktyku u spravax pro zlochyyny proty vlasnosti: Postanova Plenumu Verxovnogo Sudu Ukrayiny vid 6 lystopada 2009 roku № 10. [On judicial practice in cases of crimes against property: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of November 6, 2009 № 10]. URL: www.scourt.gov.ua. (date of application: 05.12.2022). **5.** Kryminalnyj kodeks Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 05.04.2001 № 2341-III. [Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 04/05/2001 № 2341-III]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (date of application: 05.12.2022).

Samorokov Valentyn. Classification of criminal offenses against property: problems and solutions

Based on the legal features of the subject, abduction is a criminal offense, the object of which is the right of ownership.

Taking into account the object and legal features of the object of abduction, the question arises of how to qualify the abduction of the stolen property, when a person steals property from someone else's possession knowingly knowing that it was obtained criminally, for example, it was stolen and the owner of this property is neither its owner nor its legal acquirer. In practice, this issue is resolved without any problems – according to the relevant articles of the Criminal Code, depending on the method of abduction (Article 185 – Theft, Article 186 – Looting, Article 187 – Robbery, Article 189 – Extortion, Article 190 – Fraud). But does this practice correspond to the theoretical principles of criminal law? The abduction of the abducted cannot be considered as such a crime. Abduction is characterized by encroachment on an object as a right of ownership. In our case, damage to the object is not caused, as this right (property right) was violated by a person who previously stole this property. The following actions taken with respect to such property do not encroach on the right of ownership and therefore cannot be considered as an abduction.

Similar actions, which are enshrined in Chapter 6 of the Criminal Code of Ukraine «Criminal Offenses Against Property», such as: illegal appropriation by a person of found or someone else's property that accidentally ended up in his possession (Article 193); acquisition, receipt, storage or sale of property obtained by criminally illegal means (Article 198) do not belong to the types of abduction of property and are included in a separate group of crimes against property – the conversion to one's own benefit of property that is not someone else's (nobody's) as these crimes, including the abduction of the abduction property, as opposed to abduction, embezzlement, robbery, fraud, etc., are not confiscation of property from the owner and do not cause him material damage. The object of these crimes has already been removed, material damage has already been caused, a lack of material values has already formed, and this was not committed by the subject of these actions, but by the person who stole from the owner or lost this property. The transfer of such property to the benefit of individuals is a socially dangerous act, responsibility for which should be provided directly in a specific article of the Criminal Code of Ukraine.

Such an approach to the appropriation of already confiscated property provides grounds for strengthening the legal protection of individuals and public institutions by legal norms, which are reinforced by moral norms of social existence, which is important in the conditions of the war, which has covered most of the territory of Ukraine.

Key words: criminal code, cross-cutting criminal and legal concepts, abduction, «abduction of the abducted».